

૭૮૬

‘ઉદ્ધ. ધલા સખીલે રખિયકે ખિલ હિકમતે વલ
મવધ.ઝ.તિલ હસનંદ’

—કુરઆને . કીમ

(તહાગ પરવગદિગોગના પથ પ્રત્યે, લોકોને સમ્બોધ
અને હલાપણથી બોલાવ)

તખલીગ-સંદેશ.
Manager Publication *Amir-ul-Uloom*

પળખના પ્રખ્યાત કવિ,

સૈયદ ગુલામ લીખ સાહેબ
“નયરંગ” બી એ ની

616

મશહૂર તખલીગી નઝમ “શર્તે ઝિન્દગી”
નુ ગુજરાતી લિપિયાતર તથા ભાષાતર

માધાન્તરકાર—
મુનાદી.

૧૧૮૬૨

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ સંગ્રહ
૧૧૮૬૨

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી કૉપીરાઈટ નિભાગ]

અનુક્રમિક ૧૧૮૩૨ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ તાલુકા સંદેશ

વિષય ૬૩૬૮:૪

તળલીગ-સંદેશ.

[“ નુરે-ઈસ્લામ ” માટે ખાસ બાબાન્તર કરનાર-મુનાવી.]

હમણાજ મુબર્રમા સૈયદ ગુલામ લીખ સાહબ
“ નયરંગ ” જોડે મહારી ઓળખાણ થઈ, તેઓ હાલમા
અબુમને તળલીગે ઇસ્લામનો તત્તી તરીકે પૂર ઉન્સા-
હથી કામ કરી રહ્યા છે. સુરતની મુસ્લિમ કેળવણી પગિષદ
વાળી પોતાની મશહૂર નજમ આહંગે અમલના ભાષાન્તર-
કાર સાથે ભેટો થતા, તેમણે પોતાની સર્તે ઝિન્દગી નામક
એક તાઝી-અને હાલના સંજોગો જોતા ખરેખર વધુ અગ-
ત્યની-નજમને ગુજગતી પોશાકમા જોવાની ઇચ્છા બતાવી
આ સિક્કારશને શિરે ચઢાવતા હું પોતાનેજ ઇજ્જત પામતો
માનું છું.

“ નયરંગ ” સાહબ કવિ તરીકે બ્યાતિના મુહતાજ
નથી અને તેઓ તે બે લગામ કવિયોમાના પણ એક નથી
જેઓ “ કવિતાના બાદુ ” અને સૌંદર્યને ક્ષેત્ર કે આશય
ખિનાના ક્ષેત્રોમા વ્યર્થ વેસ દે છે, શાઇરના શક્તિ, ધર્મ,
સસ્કાર અને પ્રજાની પ્રગતિનું એક અત્યંત ઉપયોગી સાધન
છે. એ શક્તિની એક રજ પણ અણુ ઉપયોગી, માત્રખિયાલી
કે બાહ્ય પ્રયાસોમા વપરાવવી નહિ જોઈએ આકર્ષે તે સૌંદર્ય
એ વાત ખરી પરંતુ આકર્ષીને મસ્ત નહિ કરે અને મુછા
ખવાડે તે શરાબ નથી અપ્રીણ છે, એક સૌંદર્યને દેખી કે
અનુભવી બીજા-તેથી અધિક અને વધુ મહત્વના-સૌંદર્ય
માટે મસ્ત થવું અને પ્રયત્ન-ધેલા બનવું તેજ ખરું સૌંદર્ય

છે, બીજું બધું સૌદર્ય નહિ પણ સૌદર્યની બ્રમણા છે
 ટુકમા, હેતુ વિનાના શાઈરીમા વખત અને ખંતનો વ્યય
 છે, શાઈર અને શ્રોતા ઉભય માટે
 અદ્ભુત્કલિદ્વાહ, કે હવે, એશિયાના બીજા સાહિત્ય કળા
 વધુ પ્રગળ અને મુસ્લિમ સાહિત્યમા, કવમી જીવન મરણના
 આ મહત્વના સિધ્ધાંત ઉપર લક્ષ અપાવા લાગ્યું છે અને
 આપણી કવમી શાઈરીની કાયા ઘણી ત્વરાથી પલટાઈ રહી
 છે, અહિ હિન્દમા હજાર્ત ઇકબાલ જેવા વિચાર-યોજક
 અને વિચાર-પોષક શાઈરના સરદાર હેઠળ “ નયરંગ ”
 જેવા ઘણા પ્રગળ શાઈરો આજે આપણી મધ્યે કામે વળગી
 ગયા છે અને પોતાની પ્રેરણા અને કલ્પનાના બળથી આપ
 ãામાના ઘણાને કામે વળગવા પ્રેરી રહ્યા છે આ નઝમ
 તેમના તેવા ઘણા પ્રયત્નોમા નો એક સાદો નમૂનો છે

કાવ્ય પરિચિત આખરો સહેજે જોઈ શકશે કે આ
 નઝમ ‘ નયરંગ ’ સાહુળના એક ઘણી ઉતાવળે રચાયેલા
 કૃતિ છે, અને નેજ પ્રમાણે, તેનું મહાર આ ભાષાન્તર
 પણ ઘણું કરીને તેથી પણ વધારે ઉતાવળીઉ છે ખરેખર,
 તે ઘણું અશે મુખર્મના ટ્રામ-ફેરાઓ દરમ્યાન ગોઠવાયું
 છે આ પ્રમાણે મૂળ તેમજ ભાષાન્તર બંને સાદા અને
 મરળ છે-અર્થાત, ભાષાના હાલભાવ અને કલ્પનાની છેલ
 છટાથી મોકળા છે તેમ છતાં, તળલીંગ જેવા અગત્યના
 વિષયના મહાન સિધ્ધાંતો અહિ ચર્ચાયેલા છે અને મને
 વિશ્વાસ છે કે વાચકો તેમનું લક્ષ પૂર્વક મનન કરશે

મુનાદી.

ધી અમદાવાદ ફાઇન-આર્ટ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં સુલેમાન હાજીમે તાપી
જુમા મસ્જિદ સામે, અમદાવાદ.

શર્તે, ઝિન્દગી.

- (૧) તુઝકો અય મુસ્લિમ ! હય અપને હાલકા કુછબી પતા ?
કિસ તરફ જાના થા તુઝકો અવર કિધર હય જા રહા !
- (૨) કવનમી દવલતઃ તૂ વારિસ થા અવર વો કયા હુમ ?
કિસને ગૂટા કારવાંકો તે અવર કયા કયા હુટા !
- (૩) આહ અય મુસ્લિમ ! તિરી ગફલતકો કયા કયા રોમયે ?
કયમી તેરી ઇબતિદાથી ! કયા હય તેરી ઇનનિહા !
- (૪) કવન રહબર હય નિરા ? અવર ઉમકા કયા ફરમાન હય ?
કયા હુમ તઅમીલે ફરમા, અવર હુવા અજમ કયા !
- (૫) તેરા રહબર વો હય, જો હય મુસ્લિમોએ “જોનો ઇન્સ”
તેરા રહબર વો હય, જો હય ગહબરોકા રહનુમા

- (૬) આસ્માંકો યા અય વો દિન કે કુકો શિકંસ—
એક અધેરા દરલાલતકા જહામે છા ગયા
- (૭) દીન અવર અખલાક, દુન્યા ભરમે રૂબમત હો ગએ,
એક તૂફાને ઝફસાદો શરો પતુગ્યા થા બપા
- (૮) બન ગએ અમઅમ દો અવર તીન કયા ? તેંતીસ કરોહ !
હુ તૂફા શુમરાહિયો કી છા ગઈ કાલી ઘટા
- (૯) જુઝમતે ખ્યાતિલ મે જબ મલકૂદ દુન્યા હો ગઈ,
સગત ઇન્સામે નૂરે હંકે હુવા જુવા નુમા

જીવન નિયમ.

- નિજ દશાનુ (માન હે મુસ્લિમ ' હવે કર કાઈ તો ?
 કયા હતુ જાવું તને, 'ને કયા, હલા ' છે જઈ રહ્યો ? (૧)
 તુ હતો જે ધન-ધણી, તે ધન તણી શી થઈ દશા ?
 વાટ પાડી સંઘ પર તુજ, કોણુ શુ શુ લઈ ગયો ? (૨)
 હાય હે મુસ્લિમ ' રડુ તુજ ગફલતો હુ કયા લગી ?
 શુ હતુ આરભ તુજ, 'ને અત તુજ કેવો થયો ? (૩)
 કોણુ છે, તુજ રાહબર ? શી આજ્ઞા છે તેહની ?
 આજ્ઞા તે શિર ચઢી કે ? શા થયા તેના ફળો ? (૪)
 “જન અને જન” જેહથી દોરાય તે દોરે તને,
 રાહ પર દોરાય તે રહબર થી, મૌ ગુનગે (૫)
-

- સાબરે છે કાળને, તે કાળ ન્યારે જગ મહી—
 કુર્કનો ને શિક્કના અંધેર પણ વ્યાપક હતો (૬)
 ગુમ સકળ સસારમાથી ધર્મને નિતિ હતા,
 છળ, કપટ, પાખડના ઘર ઘર હતા દેવાલયો. (૭)
 થઈ ગયા બે, ત્રણ, નહી, તેવીસ કોટી દેવ ન્યા—
 'ને દુરાચારો તણો ચોમેર વા વ્યાપી ગયો. (૮)
 વતિભિરતા પાખડની ન્યા જગ સકળ ઢાંકી ચુકી—
 નૂર હ,કે.નો ૧૦કાન્તિમા માનવ તણી જઈ તેજિયો. (૯)
-

- (૧૦) બો ગયા થા જિસકો ઇબરાહીમ કા દસ્તે દુઆ-
ખત્ને “વાદિનૂ મયર ઝીઝરધનૂ” સે વો દાના ઉઆ
- (૧૧) રેગ કે ઝરોમે ચમકા એક દરખશા આફતાબ,
ચશમે ખાતિલ કે ચમકને જિસ્કી ખીરહુ કર દિયા
- (૧૨) હિકમતો ઇફોકા વો ખુરશીદ જિસ્કે સામને-
હર ઝમાને કે નબી કે આદકા રૂતબા મિલા
- (૧૩) જિસ્કા ફરમૂદા હય હર આફિલકા હસ્તૂરલ અમલાર
હય સહીફા^{૧૩} જિસ્કા એક સર ચશમએ આગે બકા
- (૧૪) જુસ્મો અફલો રૂહકી બહબુદ કે સામા તમામ,
કરદિયે જિસ્ને બહમ અઝ ઇખતિદા તા ઇનતિદા
- (૧૫) નવએ ઇન્સાકો સિખાયા જિસ્ને આકર માફ સાફ
કયા હય કાનૂને બકા અવર કયા હય આઈને ફના ?
- (૧૬) હેકે દસ્તૂરે હયાતે ઇનફિરાદી^{૧૩} કા સબક,
ઇજતિમાઈ^{૧૫} ઝિન્દગાની કા લી ગુર બતલા દિયા
- (૧૭) તુઝકો લીકુછ યાદ હય ? વો ગુર હય કયા ? તા^{૧૬} બલીગેહફ !
મિદલતે ઇસ્લામ કા જિસસે હુવા નફવો તુમા
- (૧૮) હામિલે હક કે લિયે તબલીગ હય શર્તે હયાત
ઇમ લિયે હય “અમેયિલાખમઅરફ” કા ફર્મા મિલા
- (૧૯) જઝબએ તબલીગ મે મિદલતકી હય બાલીદગી,
સૂખ ભયેગા વો પોદા, જિસકા બગહવા રૂક ગયા
- (૨૦) ઇતિહાદે જિસ્મોખ તકહી નહીં હય ઝિન્દગી
રૂહ મુરદા હય, તો ત હય ઝિન્દએ મુરદાતુમા

બી વધારો જે હતો, “મિદગ્ધત-પિતા”ના કરાઈયકી
બીણથી તે “ગયરેઝી ઝરધન” તાગી શો ઉગીઓ ! (૧૦)

ઝગીઓ રેતાળ રણમાં, સૂર્ય શું તે તેજ મય—
તેજથી જેના ગયાં અબાઈ છળનાં ચક્ષુઓ ! (૧૧)

જ્ઞાનનો ને ભાનનો તે સૂર્ય. જેના જોમથી—
હર નખી નિજ નિજ સમયનો ચંદ્ર પદ્મિ પામિયો. (૧૨)

જેહ વાણી સુઝ જન સૌ સુત્ર જીવનના ગણે;
જેહ પોથી? છે ખરે, જીવન તણો અમૃત કરો ! (૧૩)

અથર ઇતિ જેણે બધા લેગા કર્યા આવી અહીં—
ભાન, તન ને આત્માના ઉન્નતિના માયનો (૧૪)

ગ્રીષ્મ માનવ જાતિને તે સ્પષ્ટ આવી છઈ ગયો,
નાશનો શો તત્રને અવિનાશના શા નિયમો (૧૫)

વ્યક્તિ-જીવન-તત્રના જે પાઠ આપીને વળી—
સંઘની એકત્રતાના તત્વ સંબોધી ગયો (૧૬)

મત્વ તે છે, હક તણી તબલીગ લા, ભૂલીશ મા,
જે થકી ઈસ્લામ જાતિનો ઉદય ને જય થયો. (૧૭)

સત્ય-લોગી ને શિરે તબલીગ જીવન—શર્ત છે,
તેજ માટે બોધ અપાયો “અમ્મિલ મઅરફ”નો (૧૮)

જોમથી તબલીગના જાતિ તણી છે ઉન્નતિ,
વૃદ્ધિ જેની બધ થઈ, તે છોડ કરમાઈ પડયો (૧૯)

જીવ, તનનો એકતા, તે એકલી જીવન નથી,
આત્મા નિર્જીવ તુજ, નિર્જીવ તું પણ જીવતો (૨૦)

- (૨૧) તુ અગર મુસ્લિમ હય તો ઇસ્લામ તેરો રૂહ હય
અબ્હુતે રહના રૂહકા હય, તેરા સામાને બકા
(૨૨) તુઝકો ખુદ જિન્દા અગર રહના હય, ફયલા જિન્દગો.
વરના કરલેગે હળપ તુઝકો જગસીમે ફના

- (૨૩) આહ ! સદિયોસે ભુલા રખ્યા હય તૂને વો સબક
તેરી ખામોશીને ખાતિલ કા બજહાયા હવ મિલા
(૨૪) ઇસ લિયે ખાતિલકો દઅવત^{૨૩} જસારત હો ગઈ,
શેવએ દઅવત ઇલલ હકે^{૨૪} તર્ક નુમને કઠ દિયા
(૨૫) રોશનીમે અવર તારીકી મે નિસ્ખત હય ચિહી-
મુંહ છુપાયા જખ ઉઝલેને તો અ ધેરા બજહા.
(૨૬) ઉક તુ અવ ગફલતકે મનવાતે ' ઝરા હુશ્યાર હો ' !
દેખ તો ચે ચલ ગહી હય, કયસી ઝહરીલી હવા.
(૨૭) સઝો સામા લુટ ચુકા થા, જાનકે લાલે હય અળ
સલતનત તો મિટ ચુકીથી, દીન લી મિટને લગા.
(૨૮) આજ ખુલખીલા વો આખિર, જિસ ખુતે ઝંયારખને
જામિએ દહલી મે થા બહરૂપ વાઈઝકા લરા
(૨૯) કલ તલક દેતાથા જો હમકો સલાહે ઇતિહાદ-
આજ વો ચારે વતન દેના હય પય ગામે ફના
(૩૦) ખોલ કર આગોશે ઉદ્ધૃત હમસે મિલતા થા જો કલ-
આજ દેખા આસ્તીમે ઉસ્કી ખજર થા છુપા !

હોય તુ સુસ્થિમ અગર, ધરલામ છે તુજ આત્મા,
આત્માના વૃદ્ધિમા, તુજ શાંતિની સામગ્રિયો (૨૧)

તુ ચહે જીવન અગર, જીવન તણો પ્રસરાવ કર,
હોઈઆ કરશે નિકર, તુજને વિનાશી જતુઓ. (૨૨)

આહ ! તહે સૈકા થયા દીધા વિસારી પાઠ તે,
જા વધ્યા તુજ મૌનથી, જો ! કુદ જનના સાહસો (૨૩)

કુદ સુધ્યા હામ ભીડે, એજથી દઝવત તણી,
સત્ય પ્રત્યે દોરવાનો ગર તમે જ્યમ તબયો, (૨૪)

હુત થાતા તેજ, વ્યાપે આણુ અધેરા તણી,
નિમિગ્તા ને તેજ વચ્ચે, એજ છે એક આતરો. (૨૫)

ખતનો એરી ! હવે હુશિયાર થા, ને ચેત કઈ
દખ ! આ વિષમય પવન, ચામેર શો પ્રસરી ગયો (૨૬)

માધનો, સામગ્રિયો, કયા ? જીવ સારો છે હવે !
રાજ સત્તા ખોઈ દીધી, ધર્મ પણ ખોઈશ, હો ? (૨૭)

આજ તે ખહુ વેશીઓ નિજ વેશમા ખીલ્યો ખરો,
જે ધુસ્યોતો મસજિદે, લઈ વેશ ઉપદેશક તણો (૨૮)

એકતાના ખોધ અમને કાલ જે હતો હતો,
દેશ-ખધુ તેજ આજે નાશ કહેણો લઈ રહ્યો. (૨૯)

કાલ ખોલી સ્નેહ-ખોલો અમ થકી જે ભેટ તો-
જુત તેની પહાયમા, આજે કટારી-દ્રસ્ય શો ? (૩૦)

- (૩૧) કયા હમારી નજઅકી સીર૧ જિન્દગી લી શાક હય ?
ચાર દેને આએ હય હમકો ગિયાલા ખહુકા !
-

- (૩૨) એક આફત, એક શામત, હો તો ઉસ્કો રોઈયે,
હય મુસીબત નિત નઈ, હરરોગ ફિત્ના હય નયા
(૩૩) શામતે અઅમાલ ! તેરી આખ ખુલતી હી નહીં-
જળ તલક સરસે ગુઝર જાએ ન સચલાએ ખલા !
(૩૪) જિન્દા રહના હય અગર, તખલીગ કર ! તખલીગ કર !
ખેશ હો, ખેગાના હો, પયગામે હક, સખકો સુના
-

- (૩૫) મય નહીં કહતા કે તૂ સ્વરાજ કા તાલિખ નહો,
મય નહીં કહતા કે ઈખવાને વતનસે રહ જુદા
(૩૬) મય નહીં કહતા કે મિસાકે સિયાસી તોડ ડાલ,
મય નહીં કહતા કે ખન ખેગા નએ રસ્મે વફા
(૩૭) દઅવતે સઅયો અમલ હય યે ખલાએ ઇહતિદાદર
ફકનેકી ખાત કયા હય, તુ લી કુછ કરકે દિખા
(૩૮) જોશે ગયરત ચાહિયે, જોશે ગઝળ ખેકાર હય,
હો હમીયત ફિલમે પયદા, દીદએ ઈખરત હો વા.
(૩૯) શવકસે અહલે વતનકે સાથ મિલકર કામ કર,
મુદકકા જો હક હય તુઝ પર, ઉસકો ખેશક કર અદા

મૃત્યુ પ્રાપ્તીરૂ અમ દશા પશુ, તેમને શુ ચાલતી ?
બધુઓ જોણે કરી, પાઈ રહ્યા વિષ પ્યાલિયો ' (૩૧)

એક, યા બેને રડુ ? અહિ સકડોનો પાર છે ?
નિત્યકો પીકા નવી, કો દુખ નવુ, કો ભય નવો (૩૨)
હાય, હે અવળી મતી ! તું આખ પશુ ખોલીશ મા !
જ્યા લગી શમશે નહિ, એ ભય તણો વટોળીઓ (૩૩)
છવવુ હોતો અહિ, તખલીગ કર ! તખલીગ કર !
અન્ય જન, નિજજન, બધાને કેહણુ દર્ષ દે સત્યનો (૩૪)

કયા કેહુ છુ, ત્યાગ તુ સ્વાધીનતાની માગણી,
કયા કેહુ છુ, ભાઈ ! રહે નિજ દેશ બાધવથી જુદો (૩૫)
મહે વળી કયા છે કેહુ ? તુ રાષ્ટ્ર સંધીરૂ પાળના,
કયા કેહુ છુ હુ, વફાના તત્રથી અગગા રહો (૩૬)
એ અશુદ્ધિ, કર્મનું ને ખતનુ શુભ કેહેણુ છે,
ઉઠ ! કરી દેખાડ કર્મ, રૂઠી ને જાશે ભાઈઓ. (૩૭)
છે નિર્મલ ક્રોધ-બળ, ઇચ્છિત અહિ છે ટેક બળ,
ચક્ષુઓ ઈબરત ભર્યા હો અતરોમા દાઝ હો. (૩૮)
દેખ હિતમા હેતથી, નિજ દેશ જન સગે મળી,
દેશ પ્રત્યે નિજ તણુ કર્તવ્ય પશુ પૂરૂ કરો (૩૯)

- (૪૦) યાદ રખ લેકિન ! કે હય ઇસ્લામ હી હસ્તી તેરી
હમલો જાઓ ફનાડોસે અપની હસ્તી કો બચા
- (૪૧) હુ.ખે હ.ક. હુ.ખે વતનસે હયમુકદ્દમ જિલ ચકી
છોડ કર હ.ક. કો બે આઝાદી મિલી, તો કયા મિલા
- (૪૨) એક કયદે હક પે હય, આઝાદિયા લાખો નિસાર,
સામને યુસુફ^{૩૧} કે ઇઅજાઝે અ.ઝીઝે મિઅ^{૩૨} કયા ?
- (૪૩) હરથે ખાહી કુન, મગર અઝ ઝનશરે હ.ક. ગાફિલ મખાશ
મિસ્લે મવજે મુદ તરિખ શવ, સુતે સાહિલ મખાશ

—નયરંગ—

પણ કદી ના ભુલશે, અસ્તિત્વ તમ ધરલામ છે
 નાશને સહાગના હડલા થકી તે જળવો (૪૦)
 દેશ-દાઝ ઉપર ફરે છે આણ હ.ક.ની દાઝની,
 સત્ય ને ત્યાગ્યા પછી સ્વાધીનતા નો અર્થ શો ? (૪૧)
 એક બેડી હ.ક. તણી, પણ લાખ' આઝાદી નહી
 શો અઝીઝે મિસરનો યુસુફ સમક્ષે મરતબો (૪૨)
 દિલ ચંદ તે કગ, ઇશાઅતગથી વિસુખ કોહમ નથા,
 મોજ સમ વ્યાકુળ થઈ જા, સ્થિર કિનારા સમ નથા (૪૩)

—અનાદી—

નોંધ.

૧ અગ્રેસર, દોરનાર, ૨ અધર્મ, ૩ અનિર્મિત ૪ કુકર્મ, ૫ પાપના ઉભારા, ૬ પુણ્ય, ૭ પાપ ૮ માનવજાતિ અને નિજ જાતિ-જે વિષે કુરઆને હકીમમા વર્ણુનો છે ૯ અધાર ૧૦ રૂપ, આકૃતિ, ૧૧ ઉજ્જડ, સૂકી ખીણ જ્યાં ખેતીવાડી પણ થઇ શકતી નહતી અર્થાત, હાલ જ્યાં મક્કા નગરી છે તે ભૂમિ જે અગાઉ ઉજ્જડ અને વેરાન હતી. આ અરબી વાક્ય કુરઆનના આયતનો એક વિભાગ છે ૧૨ કર્મ-ધ્યેય, સુદ્રાલેખ, ૧૩ પુસ્તક અર્થાત કુરઆન ૧૪ વ્યક્તિગત, ૧૫ જનસમૂહને લગતી, સામાજિક, ૧૬ સત્ય ધર્મનો પ્રચાર, ૧૭ સારા કામોની આરા, આ પણ કુરઆની પરિભાષાનો એક મશહુર ફકરો છે ૧૮ હઝરત મખરાહીમ (અલ) નો એક લકબ છે કુરઆને હકીમમા તેમને મુસ્લિમ પ્રજાના પિતા કહી સંબોધ્યા છે ૧૯ હાથ ૨૦ પાખડ, ૨૧ અર્થાત, કુરઆન, ૨૨ આરંભથી અત સુધી. ૨૩ પ્રચાર, ધર્મ પ્રત્યે જનસથાજને યોદ્ધાવતું, ૨૪ હક પ્રત્યે આમત્રણ કરવું ૨૫ શ્રદ્ધાનદન, રોલેટ ખિવાળા હુદલડો પ્રસંગે તેમણે દિલ્લીના જામે મસ્જિદ મિમ્બર ઉપરથી આપેલ ભાષણ ઉપર ઇશારો છે ૨ મરણુ તોલ ૨૭ શ્રદ્ધાનદની શુધ્ધ ચળવળ ૨૮ મગેવી લગભગ ૨૯ હિન્દુ મુસ્લિમ કોલકરારો, ૩૦ બી પ્રજામા સોશાઇ જઈ ફના થઇ જવું. ૩૧ હઝરત યુ (અલ.) ૩૨ મિસ્લ દેશના રાજાઓનો તે વેળાનો ખિત ૩૩ પ્રસાર, ૩૪ ધર્મ પ્રસાર.

